

zik a felvett írások eredeti szellemi arculatát, sőt szövegét. Benedek András az 1954 és 1984 közötti évtizedekből 35 cikket és tanulmányt, Radnóti Zsuzsa pedig 11, 1967 és 1983 közötti írást közölt. Lehet gondolkodni azon, megérdemeltek volna-e a dramaturgok egy kiadói „dramaturgot”, aki kiküszöbölte volna az olykori átfedéseket, a régi írások nézőpontját esetleg mai szemlélettel ellenpontosította volna, ahogyan azt tényyszerűen, a Radnóti Zsuzsa által említett drámáknál a cikk megírása óta tartott színházi bemutatók közlésével, lapalji jegyzetben tette a kiadó. A recenzens úgy véli, azzal a kötetek filológiaiag kétségkívül nyertek volna, ha Benedek András például figyelembe veszi Pándi Pál *Bánk bán* kommentárjait, a dráma kritikai kiadásának apparátusát, Radnóti Zsuzsa pedig a magyar avantgarde drámáról újabb publikáltakat. El-

tűnt volna viszont elemzett, emberi és kordokumentum-értékük. Hogy a szerzők döntése tudatos, bizonyítja mindkettejük tényekre figyelő, higgadt felkészültsége, amely általában nem jellemző megszaporodott, múltba néző tényirodalmunkra. Megkapó például Benedek őszintesége, amikor a majdani kutatás számára megjelöli, hol nem tudta emlékezetének bizonytalanságát más forrásból sem pontosítani. Utalásai viszont mindig megbízhatóak (a recenzens elvégezte szűrőpróbák tanúsíthatják), még akkor is, ha a lényegtelenebb kérdésekről ír vagy tapintatból nem nevez meg személyeket.

Lesz-e – a divathullámok múltával – szintetikus korszaka a magyar drámairodalomnak és színházművészetnek? Aligha a dramaturgokon múlik....

Kerényi Ferenc

*

A néma barát megszólal. Válogatás a Karthauzi Névtelen beszédeiből. Válogatta, a szöveget gondozta, sajtó alá rendezte, az utószót és a jegyzeteket írta Madas Edit. Bp. 1985. Magvető K. 602 l. (Magyar Hírdmondó)

Az Érdy kódexet már felfedezése óta tartja irodalomtörténetünk a korabeli magyar prózai szövegemlékek közül irodalmilag és stílárús szempontból egyaránt a legkiemelkedőbb alkotásnak, s ugyancsak gyakran említik a kötet latin nyelvű prológusát is, mint az első olyan tudatos írói programot, amely magyar nyelven írt mű élén áll.

E program megfogalmazójának személyéről nagyon keveset tudunk, s ezek is inkább csak feltételezések. Magyar származású lehetett, s – Dedek Crescens Lajos hipotézise szerint – valószínűleg a gazdag és nagy könyvtárral rendelkező lövöldi karthauzi kolostor tagja, esetleg sáfára volt. Hatalmas terjedelmű kötetét 1526–27 körül fordította. Műveltségével, forrásaival legutóbb Bán Imre nagy és alapvető tanulmánya foglalkozott.) De az érdeklődő olvasó eddig csak Volf Györgynek a múlt század végén a Nyelvelméltár IV–V. köteteként megjelent, azóta már elavult szövegkiadását vehette kézbe, illetve néhány szöveggyűjteményben találhatott rövid szemelvényeket a kódexből, általában a talán legkiemelkedőbb példázatot, amelyet a magyar novellaírás őskének is tartanak, az *Exemplum mirabile*-t. Az egyre növekvő érdeklődésre utal az is, hogy Madas Edit kötetével közel egy időben jelent meg a Magyar Remekírók sorozatában V. Kovács

Sándor válogatásában több, különösen magyar történelmi érdekességű legenda is az Érdy kódexből, de a kötet céljának megfelelően természetesen ez sem nyújthat teljes képet a Karthauzi Névtelen művéről. Így valóban átérezhetjük azt a gondolatot, amit Madas Edit szép és kifejező címádása sugall: „a néma barát megszólal”.

A kódex az ünnepekre rendelt szentbeszéd-eket és – szintén időrendben haladva – szentekről szóló tanításokat és legendákat tartalmaz. Ez utóbbi adja ki a kötet négyötöd részét. Madas Edit válogatásában ez az arány nagyjából megfelel az eredetinek, s ezzel nagy hiányt pótol: a Karthauzi Névtelenről eddig inkább csak legendákat olvashattunk a laikus olvasó számára is hozzáférhető kiadványokban, s kevéssé volt betekintésünk a szépen megformált, zamatos, kifejező nyelven írt szentbeszédékből a különböző szerzetesrendek alapítóiról szólók mellett különös gonddal közli az Árpád-házi királyok és a magyarországi szentek legendáit, melyek az Érdy kódexben fogalmazódnak meg először magyar nyelven. Utószavában gondosan összegzi mindazt, amit a szakirodalom a Névtelenről eddig felfedett, s noha újabb ismereteket nem tár fel szerzőnkéről, nagy szaktudással és biztonsággal kérdőjelezi meg azokat a feltevéseket, amelyek nem kellőképpen bizonyítottak, mégis képzésként kezeli őket a tudományos közfelfogás. A szerzőre vonatkozó ismereteken kívül tömören ismerteti a középkori rendi előírásokat, a karthauzi rendi élet szokásait, a liturgiák rendjét. Az utószó végén a szövegközlés szempontjairól józan, példaadó megfogalmazást olvasha-

tunk: az átirás „sajnos eleve nem lehet tökéletes. Minél hűségesebb az eredetihez, annál nehezebben érthető az olvasó számára, a közérthetőség ára viszont az eredetitől való eltávolodás. Ennek mértéke mindkét irányból vitatható.” Ebben a tekintetben legfeljebb csak annyi kritika illetheti, hogy a mai olvasó számára ismeretlen szavak magyarázásának módjában helyenként következetlen: szándéka szerint a kötet végén levő szómagyarázatokban adja meg a gyakorta előforduló szavak értelmét, és zárójelben közli a ritkábbakat. De míg például a *viszon ellen* (ellenben, viszont) kifejezést a szómagyarázatban is, a szövegben is megadja, a *kedég* (pedig) szót csak a szómagyarázatban. Szerencsésebb lett volna, ha minden esetben a zárójeles megoldáshoz fordul. Néhány ma már nem használt szóalak értelmezése viszont hiányzik mindkét helyről: pl. a *maga* (noha) és a *rokon* (tüstént, azonnal) értelemben használt alakja magyarázat nélkül megnehezíti a szöveg értését.

Uray Piroška

Emlékezetül hagyott írárok. Erdélyi magyar emlékiratok. Válogatta, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Veress Dániel, Kolozsvár–Napoca 1983. Dacia Kk. 458 1.

Történeti források népszerűsített formában is történő közreadása valamennyi szakembernek szép és fontos feladata; a nem szakértő közönséggel való találkozás egyik módja ez, s az olvasóközönség történelemszemléletének, az olvasásra is érdekes szövegek segítségével való alakításának lehetősége. Éppen ezért roppant felelősségteljes feladat, különösen akkor, amikor a kiadni kívánt szövegekből csak válogatás megjelentetésére van lehetőség. A kiadónak ugyanakkor hinni kell azt is – különben miért csinálja –, hogy a kiválasztott szövegrészek érdekesekek annyira, hogy elegendő legyen csupán eligazító jegyzetekkel, s rövid, a korszak lényegesebb történeti összefüggéseire rámutató kísérőszöveggel kiadni az általa is emlékeztetnie méltóként kiemelt elődeink szavát.

A szerkezeti aránytalanság az, ami elsőként szemünkbe tűnik Veress Dániel kötetének kézbévételekor (a 326 oldal forrásválogatás, több mint 120 oldal kísérőszöveg, jegyzet). Mindszenti Gáborral kezdve 25 emlékiratból találunk hosszabb-rövidebb részletet – csupán két olyan szöveget illesztett kötetébe a kiadó, amely nem tekinthető semmilyen szempontból emlékiratnak:

Keserői Dajka János beszámolóját David Pareusnak Bethlen Gáborról, és I. Rákóczi György intelmeit fiához. „E rövid írás besorolásával az összkép kiteljesítését véltük szolgálni, remélhetően az antológia szerkezetének megbontása nélkül” – írja Veress Dániel (423. l.) A kötet szerkezeti egységét valóban nem ez a két kis szöveg bontotta meg.

Az utolsó, a könyvben még szereplő emlékiró Nagyvárad Inczédi Pál, időben tehát Szapolyai János halálától a XVII. század legvégéig jutunk el.

Több szempontból is szerencsésebb lett volna kevesebb szerzőt szerepeltetni, itt azonban csak a szerintünk legfontosabbat emeljük ki: egy-egy szerzőtől hosszabb szövegrész szerepeltetése módot ad az olvasónak arra, hogy az illető szöveg értelmezési lehetőségei közül válasszon, s a maga véleményét szembesítheti a kísérőszövegben szereplő magyarázattal. És van még egy nagy előnye az ilyen megoldásnak: alkalmas ad a kiadónak arra, hogy megéreztesse a kötet kézbevevőjével azt, amit ő a kísérőszövegben még implicit formában sem jelezhet. Sok apró szövegrésznek olyan értelmű megrostálása, hogy az együttes tanulsága ellentmondjon az előszóval ugyancsak nem szerencsés: ismét a forrás látja kárát. Veress Dániel ez utóbbi megoldással sem próbálkozott; nehezen hihető ugyanis, hogy például Kemény János önéletrásából a „Lakodalomban Moldovában. Újabb követségben Vasile Lupunál” című rész az, amit feltétlenül ismernie kell a népszerűsítő forráskiadások olvasóinak. Ha beszélhetünk a „nyomdahibák iróniájáról”, akkor a 423. oldalon szereplő a válogatást ténylegesen jellemzi: „... a szemelvényeket is laposan meg kellett rostálnunk”.

Veress Dániel két kísérőszöveget is írt könyve elé: „Egy önkifejezési forma változásai és változatai” címmel az emlékiratirodalom műfaji jellemzőit mutatja be történeti és irodalomtörténeti szempontú vizsgálattal. Hatalmas munka lehet e 33 oldalas tanulmány mögött, s a szerzőnek bizonyosan több mondanója is volna erről a kérdésről; lehet ez egyik oka annak, hogy ez az előszó egy ismeretterjesztő műben nehezen olvasható, a mondatok jelzőkkel túlsúlyoltak, sokszorososan összetettek, (az erdélyi tiszta, egyszerű, üdítően helyes magyarságtól mindenképpen idegen stílusú) s végül is nem érik el azt a hatást, amit a szerző kívánt, tudniillik, hogy megbizonyosodjunk, az emlékiratirodalom „a határeset-műfajiságra a legpregnansabb példa”. Ez persze lehet igaz, csak ennek argumentálását nem biz-